

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XIII.

Nekdo je trdil, da je v Zagrebu petdeset raznih društev, a ko jih je začel naštevati, da bi uveril neverne Tomaže, naštel jih je nad šestdeset, pa še je mogoče, da je katero spregledal. Toda vkljub temu tožijo ljudje, da ga v Zagrebu ni več veselega društvenega življenja, kakor nekdej. Kaj je temu vzrok? Nekoliko pač neprijetne politične razmere, gotovo pa tudi preveliko število društev. Res, da tudi v družbi velja pregovor „svoji k svojim“, ali še je Zagreb premajhen, da bi se ta ločitev dala koristno izvesti do krajnosti, kakor v velikih mestih; a gotovo je petero pevskih društev preveč za mesto tridesetih tisoč prebivalcev, ki pa nimajo jedne čitalnice ali kazine. Poročila ob vseh teh društvih mogla bi zanimati statistika, nikakor pa ne navadnega čitatelja. Zatorej smo se mi v pismih svojih ozirali le na takšna društva, ki imajo širji kulturni pomen in ki z uspešnim delovanjem svojim tudi nas Slovence vspodbujajo, kako naj delamo na korist naroda svojega. V I. pismu smo govorili o hrvaški „Matici“; mislimo, da ne bode odveč, ako se čez pet let zopet ozremo na to književno društvo, ki ga nikdar ne moremo dovolj oceniti, če pomislimo, kolikanj je potrebno za razvoj narodne zavesti v meščanskem ali tako zvanem srednjem stánu.

Dné 29. novembra 1885. l. je „Matica“ imela občni zbor, na katerem je odbor poročal o svojem delovanji za društveno leto 1884. Prej se ta skupščina ni mogla sklicati, zato ker blagajnik ne more sestaviti računov, dokler ne dobi vseh letnih doneskov, katerih pa udje ne plačujejo radi, predno ne dobodo knjig v roke, kakor tudi „Matica“ svojih knjig v načelu nikomur ne daje na upanje. To je sicer malo zamudno, ali je dobro, da Matica vedno vé, pri čem da je. Kakor čitatelji vedó iz književnih poročil, izdala je „Hrvatska Matica“ za leto 1884. sedmero knjig. I. del rimske zgodovine od P. Tomića, I. knjigo „iz bilinskoga svieta“ od Kišpatića, I. knjigo „slik iz pomorskoga života“ od Carića, III. zvezek zbranih Šenoinih pripovedij, certice „perom i olovkom“ od Sergija, „kapetanova kći“, pripoved od E. Tomića in „Šokica“ igrokaz od Okrugića. Med tem je torej petero zabavnih knjig in le dve sta popularno poučni, in samó v tem razmerji moramo iskati razjasnila prelepemu vspehu „Hrvatske Matice“ zadnjih deset let. Dokler „Hrvatska Matica“ ni uvidevala, kaj je pravi njen

namen ter je zdaj posegla v visoko znanost, zdaj zopet mislila na preprostega kmeta, bilo je njeno delovanje tako rekoč jalovo in malo da ni zaspala; kajti že jih je bilo, ki so nasvetovali, naj se vse njeno premoženje podari Akademiji a „Matica“ naj jenja. Danes se vidi, kolika sreča je za hrvaški narod, da so se našli mladi rodoljubi, ki so „Matico“ vzeli na rame svoje in jo obudili k novemu življenju. Vkljub temu, da so na Hrvaškem že pet in dvajset let vse šole od najvišje do najnižje vse hrvaške, najde si nemška literatura vendar sto in sto potov v hrvaško meščansko hišo, in celó v zadnjem hrvaškem trgu našel boš kakega siromašnega knjigoveza, ki si borno stanje svoje skuša poboljšati s tem, da Hrvatom in zlasti Hrvaticam ponuja razne nemške časopise, ki z nizko ceno in ličnimi podobami nevédnega človeka kmalu zaslepé, če tudi jim vsebina ni dosti prida. Prav „Matica“ je z zabavnimi svojimi knjigami to literarno povódenj nekoliko ustavila ter odvrnila nevarne njene nasledke. Ljudje se že vse leto naprej veselé „Matičinih“ knjig in pri vsaki priliki pouprašujejo, kaj namerava v prihodnje izdati. Da bomo odkritosrčno poročali, naj povémo še to, da s poučnimi knjigami niso tako zadovoljni, kakor z zabavnimi, malo katera jim ugaja in prav radi kaj ugovarjajo. Zato je odbor pri poučnih rokopisih prav izbirčen in že marsikako dobro knjigo je moral ovreči samó zato, ker je bila preučeno pisana, ter se je tako že večkrat zameril prav vrlim pisateljem. Isto resnico potrjuje nam Akademija, ki svojim knjigam ne najde drugih kupcev, nego javne zavode, knjižnice in nekoliko domačih in tujih učenjakov.

Pravi namen „Matice“ torej nikakor ne more biti drug, nego da skrbi za duševno hrano meščanskemu ali srednjem stánu, v katerem mora s svojimi knjigami buditi narodno zavest ter gojiti etična načela in estetični ukus. Le tako vzgojen srednji stan bo postal to, kar od njega zahtevamo, glavni steber naroda našega. „Matica Hrvatska“ si je v svesti te svoje naloge in zato pri vsaki knjigi zlasti na to gleda, če je pač po vsebini in pisavi taka, da jo bodo ljudje čitali.

V omenjenem občnem zboru pa tajnik ni le poročal o tem, kar je „Matica“ storila za leto 1884., ampak povédal je tudi nekoliko njenih osnov za prihodnje. Za leto 1885. se četiri knjige že tiskajo, in sicer nadaljevanje Kispaticévih „slik iz bilinskoga svieta“, nadaljevanje rimske zgodovine od P. Tomića, II. knjiga Carićevih „slik iz pomorskega života“ in IV. zvezek „Šenoinih pripovedk“, ki bode obsežal „Ilijinu oporuku“ in „Seljačku bunu“. Na poslednjo pripovedko posebno opozarjamo slovensko občinstvo, kajti v nji nam ranjki Šenoa opisuje tudi kos slovenske zgodovine. Da bi zadovoljila vsem raznim potrebam me-

ščanske gospôde, zlasti krasnemu spolu, je „Matica“ prejšnja leta v prelepi elegantni obliki izdala knjižico izbranih Vrazovih in ravno tako ukusno knjižico Šenoinih pesmij. Za leto 1885. prireja v isti namen pesme dalmatinskega pesnika Luke Botića, kateremu bo znani njegov prijatelj Miho Pavlinović načrtal životopis, dr. Marković pa ocenil njegove pesmi. Razven omenjenih del skusila bo „Matica“ izdati za to leto še jedno ali dve izvorni beletristični knjižici.

Pa to še ni vse, kar „Matica“ dela in snuje. Že mnogo let nabira narodnih pesmij po vseh krajih hrvaških in nabrala je obilno raznovrstnega narodnega blaga, ki ga je zdaj poverila mladima jezikoslovcema prof. Brozu in prof. Šrepelu, da ga prirejata za tisek. Prva knjiga bo že za leto 1886. ugledala svet, a bo jih vseh najmenj deset. Knjige, ki so sicer jako potrebne in koristne, a ne bi ugajale vsem njenim udom, zalaga „Matica“ tako, da jih udom svojim prodaja za pol cene, a čisti dobiček deva na stran, da ž njim izdá zopet kako podobno knjigo. Tako je „Matica“ najprej začela izdavatı prevode grških in latinskih klasikov, in akoprem tajnik toži, da se ti prevodi slabo prodajajo, vendar je že toliko skupljenih novcev na stráni, da bode „Matica“ letos mogla izdati zvezek izbranih Ciceronovih govorov v prevodu od znanega jezikoslovca in izvrstnega stilista, prečastnega kanonika Veberja. Ravno tako nikakor ni upravičena tožba tajnikova, da se „Hrvatske skladbe“ slabo prodajajo, kajti prvega zvezka se je toliko spečalo, da so se poravnali vsi tiskovni troški in še je ostalo 71 gld. 13 kr. v gotovem ter veliko sto iztisov, ki bodo tudi čisti dobiček, kadar se s časom poprodajo. Zdaj se je „Hrvatska Matica“ lotila tretjega podobnega podjetja. Izdala bo namreč po malém celo trgovsko knjižnico, t. j. zbirko knjižic, ki bodo v sebi imele vse, kar danes izobraženemu trgovcu in tudi obrtniku treba znati. Na to misel jo je napeljala oporoka ranjcega Antona Jakića, ki je „Matici“ ostavil 500 gld. v namen, da preskrbi drugo izdanje njegovega „Hrvatskega trgovca“, ki je prišel na svetlo leta 1862. Ta knjiga pa je danes zastarela in „Matica“ gotovo ustreže želji ranjcega rodoljuba, če to svoto, ki je med tem že narasla na 664 gld. porabi kot temeljno glavnico na izdavanje cele trgovske biblijoteke.

Kakor je občni zbor vse te nasyete jednoglasno odobril, tako je s še večjim navdušenjem sprejel predlog, ki se tiče prav nas Slovencev. „Hrvatska Matica“ šteje namreč letos že nad 400 udov med Slovenci; a ker je navadnemu Slovencu brez nekoliko pouka le težko do dobrega razumeti vsako hrvaško knjigo, želé si nekateri udje hrvaško-slovenskega slovarčka ter so se zaradi tega obrnili naravnost na odbor „Hrvatske

Maticè“. Odbor je takoj uvidel, da je želja upravičena, pa je občnemu zboru nasvetoval predlog, da se takšen slovarček izdá ter za povrh dá vsakemu Slovencu, kadar se prvokrat vpiše v „Hrvatsko Matico“. Po jednoglasnem sklepu občnega zbora je odbor to delo poveril našemu rojaku prof. dr. Mušiču in še to leto bodo slovenski udje dobili, česar so prosili.

Mi to za Slovence in Hrvate jednako veselo prikazen beležimo brez komentara, mislimo pa, da bi „Slovenska Matica“ prav lahko imela več nego 1457 udov, če „Hrvatska Matica“ med svojimi šteje nad 400 Slovencev.

Zanimive so tudi številke iz gospodarskega poslovanja „Hrvatske Maticè“. Omeniti hočemo samó najjimenitnejših. V minulem društvenem letu je „Hrvatska Matica“ imela 6.185 udov, torej več nego jih je kdaj imelo kako hrvaško društvo. Knjig se je tiskalo vseh skupaj 47.000 iztisov; dohodkov je bilo 32.265 gld., od katerih se je 19.414 potrošilo na knjige, 3.112 gld. vložilo v glavnico, a 739 gld. ostalo je v gotovini na račun za leto 1885. Če pa poslednjemu ostanku prištejemo tudi še dolgove, ki jih bodo knjigarji in neki zanesljivi udje gotovo poplačali, ostalo je na prihodnji račun 3.564 gld. Za razne nagrade je izdala „Matica“ za 1884. leto 5312 gld. in to pisateljem iz svojih dohodkov 2552 gld., iz Draškovičeve ustanove pa 834 gld., za upravo ter podporo raznim pisateljskim vdovam 1245, za nabiranje narodnih pesmij 681 gld. Temeljne glavnice ima „Hrvatska Matica“ 59.019 gld.; če pa temu prištejemo tudi Draškovičevo (16.679 gld.) in Koturjevo (3.332 gld.) ustanovo ter Jakičevo zapuščino (664 gld.), s katerimi „Matica“ na korist pisateljem gospodari, kakor s svojo lastnino, šteje vsa njena glavnica 79.695 gld.

Ta kratek pregled o delovanji „Hrvatske Maticè“ v društvenem letu 1884 mora gotovo razveseliti vsacega domoljuba, bodi Hrvat ali Slovenec. Nihče nam tu ne bode zameril vprašanja, zakaj se „Slovenska Matica“ ne more tako lepo razvijati. Marsikak čitatelj bo sam jel o tem premišljevati, in tako je tudi prav. Več oči več vidi, pa bi bilo torej želeti, da bi vsak rodoljub resno in mirno o tem premišljeval ter potem razodel mnenje svoje. Gotovo ima „Slovenska Matica“ prav tisto nalogo, ki jo ima hrvaška, namreč v narodnem duhu vzgajati srednji stan, ter bi zatorej tudi „Slovenski Matici“ moralo biti vodilo, izdajati takšne knjige, da bodo ljudje brez nagovarjanja sami sezali po njih in jih čitali. „Matica“ ima vzgajati gosposko slovensko čitateljstvo, a to nalogo bo zvršila le tedaj, ako bode na prvem mestu skrbela za dobro beletristiko ali za „lepe“ knjige, med katerimi bi le vmes izdala

kakšno popularno poučno. Delo bi se ji jako olajšalo, ko bi prav tako, kakor „Hrvaška Matica“ izdajala zbirko boljših starejših pisateljev, zlasti pesnikov v lični ročni obliki n. pr. Preširna, Vodnika, Levstika, Stritarja, Simona Jenka in drugih. Za Gregorčiča in Jurčiča je žalibog prilika zamujena. Po starih časopisih se nahaja lepih pripovedek, katerih sedanji rod niti ne pozna ne, in ž njimi bi se „Matica Slovenska“ prav dobro opomogla, kadar ne bi imela dosti novih izvirnikov.

S tem smo povédali le nekaj, kar bi gotovo nekoliko povzdignilo „Matico Slovensko“ in ji pri narodu dalo večje veljave. Drugi naj razodenejo svoje mnenje in napósled bomo v zlogi in ljubavi pravo zadeli. To pa bi vedno morali v mislih imeti, da „Matica“ ni akademija, ampak da je ravno samó „Matica“. Bodimo odkritosrčni in priznajmo, da v sedanjih naših razmerah nimamo niti novčnih, niti duševnih sredstev dovolj, da bi „Matici“ mogli naprtiti akademičko delovanje. Hrvaška akademija ima blizu pol milijona temeljne glavnice ter ima dosti drugih pripomočkov, pa je znanstveno svoje delovanje omejila na preiskavanje domače zemlje in prirode, domače zgodovine in hrvaškega državnega prava ter zgolj hrvaško-srbskega jezikoslovja, a vse drugo prepustila je prihodnjim zarodom. In vendar imajo Hrvatje svoje vseučilišče in vse šole in kulturne zavode sploh osnovane na narodni podlagi. Tudi Slovenci bi v boljših razmerah svoje znanstveno delovanje morali s početka omejiti, kakor Hrvatje; a kolikor se že zdaj moremo lotiti znanstvenega preiskavanja, za to so nam gospodje Davorin Trstenjak, prof. Krek in dr. Sket v „Kresu“ ustvarili najpripravnejše glasilo, za katero smo jim gotovo iz vsega srca hvaležni. V „Kresu“ naj bi torej Slovenci za zdaj zjediniли vse svoje moči, ki smo jih posvetili strogi znanosti, in tako bomo tudi znanosti slovenski po malem gladili pot, po kateri bomo s časom prišli do večjih smotrov. Ob jednom pa mislimo, da imamo v ljubljanskem „Rudolfinu“ iskati prvi temelj višjemu znanstvenemu zavodu, kajti kar je kranjsko, to je itak tudi slovensko. Naj nam torej „Kres“ postane naše splošno znanstveno glasilo, „Rudolfinum“ ljubljanski pa prvi naš znanstveni zavod! Če bomo tako dali vsakemu svoje, in bo „Matica Slovenska“ na tanko izpolnovala le svojo nalogo, potem smo prepričani, da bo „Matica Slovenska“ ravno tako lepo napredovala kakor hrvaška, in nasledki takšnega delovanja pokazali se bodo prav kmalu v vseh razmerah narodnega življenja.

N e v e s t a.

Prenutje še in v lučih živo
Zablisne se oltarja kras;
Pred njim z ljubljencem neločljivo
Zjedini te prisege glas.

Naj rôko torej, milo dete,
Zdaj položim ti na glavó!
Pred slávnostjo zaveze svete
Naj blagoslovljam te srčnó!

Ti vzrasla si, kot roža vrase,
Kadàr jo vzgaja blag vrtnár,
A nisem te vzgojila záse:
Zdaj drug bo tebi drag vrtnár!

Zaúpna ti si mu nevesta —
Naj bo zaúpen ti soprog!
On tebi zvest, ti njemu zvesta,
Nad vama večni, sveti Bog!

Oh, dobro vé, težkó pač loči
Srcé se od dekliških let,
A doba lepša ti napóči,
Odrè se tebi lepši svet.

Ko stopaš vánj, prisege glas ti
V spomínu bodi za vselej,
Saj pila bodeš nove slasti,
A tudi žalost v dobi tej!

Le redko še z okrutno rôko
Bolest ti segla je v mladóst
In če je segla, preglobóko
Ni segla ti strupena óst.

Oh, rasla si, kot roža rase,
Kadàr jo vzgaja blag vrtnár
A zdaj ostavljaš mile čase,
Zdaj sklèni ž njimi za vsegdár!

Zaúpno njega se oklèni,
Ki bo ti ščit prihodnjih let!
On tebi, ženi poročèni,
Ostani ljub in drag in svet!

Težkà je pač življenja peza,
A če deliš jo ž njim zvestó,
Potem bo labka vama zveza
In mir in sreča bode ž njó! . . .

Anton Funtek.

P o b o l e z n i.

Oj, pridi k meni, dete moje,
Na prsi moje pridi spet!
Naj gledam spet v očesce tvoje
Na lici zrèm naj prejšnji cvet!

Kadàr na tvoje zlate láse
Pokladam ti ljubèc rokó,
Tedàj spomin na hude čase
Prisili mi solzé v okó . . .

Oh, Bog le vé, kakó v tihóti
Molila sem srčnó zaté;
Kakó pri tebi, pri siroti.
Jokala sem, to Bog le vé!

A zdaj na lice tvoje vrača
Življenja se poprejšnji cvet,
In té radosti, sin, ne plača
Z nobeno drugo širni svet!

Pri meni ti in jaz pri tebi,
Radosti blažje ni od té,
In dà tedàj kipeče ne bi
Pritisnila te na srcé?

Po žalnih dnevih zopet srečna
Na lici zrèm ti prejšnji cvet —
Oj, hvala vam nebesa večna:
Moj sin otet, moj sin otet! . . .

Anton Funtek.

